

„PO OBOU STRANÁCH BALKÁNU“ – HISTORICKÉ, FOLKLORNÍ A LITERÁRNÍ ÚHLY POHLEDU

GABROVANÉ V LIDOVÉM PODÁNÍ

Jan Salivar

Univerzita Karlova v Praze

PhDr. Jaroslav Otčenášek, Ph.D.

doc. Ginka Bakardzhieva, Ph.D.

Gabrovo a jeho dějiny

Malebné město Gabrovo se nachází v centrálním Bulharsku na severním úpatí pohoří Stará Planina, rozkládajíc se na březích řeky Jantry. Jméno města je odvozeno od staroslovanského označení pro strom *habr* – **gabrъ* (БЕР 1971: 220), bulh. *забрь*. Založeno bylo na místě staršího slovanského hradiště ze 7. století n.l. na strategickém místě poblíž průsmyku Šipka, jímž procházela důležitá cesta spojující podunajské oblasti a jih Bulharska. O jeho založení se traduje několik lidových pověstí spojených právě s habrem. Ve 12. století v době druhého bulharského carství bylo hlavním městem Veliko Tärново (Velké Trnovo). Z Trnova se vine cesta směrem k průsmyku Šipka. Aby bylo nové hlavní město a důležitá obchodní cesta lépe chráněny, byla na starších základech založena osada, jejíž obyvatelé měli za úkol tuto spojnicí chránit. Úkolem Gabrovanů bylo tedy dohlížet na projíždějící obchodníky, kurýry a další cestující. Takováto zodpovědnost přinesla i určité výsady. Obyvatelům byly vyměřeny nižší daně a také si mohli ponechávat půdu a úrodu ve svém vlastnictví. Ve městě se rozvíjela řemesla a díky své poloze se stalo významným obchodním střediskem. V Gabrovu byl na konci 13. století postaven kostel Svaté Petky (Paraskevyy), jehož založení patrně souviselo s přenesením ostatků (translatio) této svěťice v roce 1298 do Velkého Trnova. Svatá Petka je patronkou bulharské země.

Poté, co Osmané v roce 1354 dobyli Konstantinopol a usadili se na evropském kontinentu, se prvním cílem jejich expanze stalo Bulharsko, jež bylo nejednotné a značně oslabené vnitřními spory. Po smrti cara Ivana Alexandra (? – 1371) se bulharský stát rozdělil na dvě části. Gabrovo spadalo do Trnovského carství, které Osmané definitivně dobyli v roce 1395. Na více než 400 let se tak Gabrované stali poddanými sultána. Město se dále rozvíjelo jako řemeslnické a obchodní středisko. První písemný doklad uvádějící název obce je z roku 1478 (*Gabruva*). Od 17. století v okolí města působily loupeživé bandy přepadávající obchodníky směřující z Gabrova průsmykem Šipka na jih. Nejtěžším obdobím v dějinách města bylo asi 18. století, zejména řádění tzv. krdžalijů, tedy vojensky organizovaných loupeživých oddílů složených z muslimů a křesťanů. Využívaly nefunkčnosti osmanské státní správy pro své obohacování. Jejich drancování, vraždění a vypalování měst i vesnic se stalo pověstné. Samotné Gabrovo krdžalijové vyplenili a vypálili v roce 1798.

Gabrovo nicméně stále hrálo důležitou roli v hospodářském životě regionu s celoosmanskými přesahy. Např. se říkalo, že slovo gabrovských starostů, zvaných „*čorbadžijové*“, mělo ve své době váhu jak v Trnovu, jakožto regionálním střediskem, tak dokonce i v Cařihradě (Istanbulu), hlavním městě říše. Byl to právě gabrovský občan, kdo zařídil stavbu prvního bulharského pravoslavného kostela v Cařihradě a také dosáhl vydání sultánova dekretu o oddělení bulharského národa od společenství zvaného „*rumeli millet*“ (byzantský lid), které představoval řecký ekumenický patriarchát.

V době bulharského národního obrození sehrálo Gabrovo velmi důležitou roli. Díky finančním prostředkům, které obyvatelé tohoto tehdy již vcelku bohatého města shromáždili,

a z iniciativy Vasila Aprilova (1789–1847) byla v roce 1835 otevřena první bulharská světská škola. Onen vzdělávací ústav byl následován jakožto vzor vzdělávání v následujících desetiletích po celém Bulharsku. Vedením školy byla pověřena školská rada, jež byla volena místními občany. Učilo se v ní podle moderní metody vzájemného vyučování britských učitelů Andrewa Bella a Josepha Lancastera. Metoda spočívala v tom, že zdatnější žáci pomáhali vykládat látku slabším studentům. K založení velkou mírou přispěl zejména již zmíněný gabrovský rodák Vasil Aprilov. Trval na tom, aby vyučovacím jazykem byla bulharština, nikoliv řečtina či církevní slovanština (v bulharské redakci). Ve své závěti odkázal městu značné finanční prostředky, které měly být použity k vybudování další školy. Prvním učitelem v nově založené škole se stal obrozenecký buditel Neofit Rilský. Před nástupem do ní byl ale poslán Vasilem Aprilovem do Bukurešti, aby se seznámil s moderními vyučovacími metodami. Pro potřeby školské výuky zpracoval Neofit Rilski několik příruček, učebnic a mluvnici, např.: *Tabulky vzájemného učení (Взаимоучителни таблици, 1835)*, *Slabikář vyjmutý z tabulek vzájemného učení (Буквар, извлечен от взаимоучителните таблици, 1835)*, *Bulharská gramatika (Българска граматика, 1835)*, *Krasopis (Краснописание, 1837)*. Zároveň byl pověřen sestavením učebnic o vyučovaných předmětech. Aprilovo gymnázium funguje ve městě dosud. Roku 1840 byla právě na této škole založena první školní a veřejná knihovna v Bulharsku. V roce 1872 zde byla založena i škola střední. Následně roku 1889 bylo v Gabrovu nakonec otevřeno i gymnázium pojmenované právě po významném bulharském buditeli, mecenáši, lékaři a spisovateli Vasilu Aprilovi. V této době se město díky příjmům z řemeslné výroby a obchodu rychle rozvíjelo, byla postavena řada krásných měšťanských domů, hodinová věž, most a mnoho dalších veřejných staveb.

V letech rusko-osmanské války (1877–1878) bylo Gabrovo jedním z deseti bulharských měst, které nejvíce přispělo k jejímu vítěznému konci. Místní obyvatelé posílili dobrovolnické válečné oddíly. Poskytli dělníky pro stavbu silnic i pro budování obranných a vojenských zařízení. Obhlíželi terén a vedli vojenské kolony na jih Balkánského pohoří, poskytli úkryt tisícům uprchlíků, zřídili polní nemocnice, sirotčince a útulky pro staré lidi a na konci bojů také tábor pro zajaté osmanské vojáky.

Po ustavení novodobého bulharského státu se gabrovští intelektuálové výrazně podíleli na budování nové bulharské státní správy. Z jejich řad vzešlo několik významných státních činitelů, například první premiér, ministr školství a ministr války. Gabrované jsou pyšní nejen na aktivní zapojení obyvatel v boji za sjednocení Bulharského knížectví s Východní Rumélií či v boji za nezávislost na Osmanské říši, ale i na fakt, že z jejich řad dále pocházelo 10 bulharských ministrů, 11 generálů, 25 velkých průmyslníků, i několik spisovatelů, básníků a vědců.¹

Gabrovo sehrálo důležitou roli i při začínající industrializaci Bulharska. Již v roce 1882 založili podnikatelé Ivan Kalpazanov a Vasil Karagjozov textilní továrnu s moderním zařízením a Gabrovu se tak začalo přezdívát „*bulharský Manchester*“. V dalším rozvoji pokračovali i jejich nástupci – např. Ivan Chadžiberov kromě mnoha dalších inovací továrnu elektrifikoval. Díky tomu byl nazýván „*Japoncem na Balkáně*“. V roce 1906 byl střed města osvětlen elektrinou z blízké vodní elektrárny. Nejpozoruhodnějším dobrodincem Gabrova byl Penčo Semov, přezdíváný „*bulharský Rockefeller*“. V našich končinách bychom jej mohli přirovnat k Tomáši Baťovi. Byl mužem s velkým přínosem nejen pro Gabrovo, nýbrž pro celé Bulharsko. Zastával názor, že aby zaměstnanci mohli dobře pracovat, musí také dobře žít. Proto se o ně a jejich rodiny staral. Poskytoval jim dobré životní podmínky budováním ubytoven, závodních jídelen, umyváren, zajistil továrního lékaře. V případě zranění byli jeho zaměstnanci zajištěni invalidním důchodem. Věnoval četné dary na jídlo a stipendia chudým studentům, kostelům, školám a knihovnám, na boj proti tuberkulóze. Z části své vily zřídil

¹ Viz oficiální stránky obce Gabrova (ОПОГ).

starobinec. Díky němu je dnes ve městě fungující nemocnice se specializací na plicní onemocnění, jež se nachází v krásném lese a má tvar parníku.

Nelze opomenout dalšího významného donátora města Gabrova, Minča Ivanova Popa, přezdívaného „*děda Miňo*“. Byl obchodníkem s voskem, vlnou a přibory. Adoptoval 4 děti svého ovdovělého učně. Přispěl částkou 30 000 zlatých leva na zřízení střediska, jež bychom dnes označili jako komunitního centrum. Štědře přispíval i do občanského fondu, z něhož byla financována stavba budovy divadla a zřízení knihovny. Dále přispěl i na nákup zbraní využitých během povstání roku 1876.

V dnešním Gabrovu žije asi 52 000 obyvatel. Je rovněž považováno za nejdelší město v Bulharsku. Řeka Jantra je ve městě překlenuta více než 10 mosty (Николова, Генев 2013: 562). U každého z nich naleznete pomník a několik je jich rozeseto i v centru. Pozoruhodný je zejména pomník kováře Rača Kovače, legendárního zakladatele města, jenž je umístěn na skále v řece Jantře. Pomník je v řece údajně v důvodu, aby nezabíral prostor pro žití a nemusely se k němu přinášet květiny. Dle pověsti je Račo Kovača zakladatelem osady, z níž postupně vzniklo Gabrovo, jehož jméno by mělo být odvozeno od habru, jenž rozprostíral svou korunu nad Račovou dílnou.

Gabrované a gabrovský humor

Gabrovo je v Bulharsku i v zahraničí známé především jako hlavní bulharské město humoru. Ve městě se dnes v budově bývalé koželužny nachází **Dům humoru a satiry** (Дом на хумора и сатирата), jenž byl slavnostně otevřen 1. 4. 1972 – tedy v mezinárodní den vtipů. Před domem stojí sochy komika Charlieho Chaplina, románového hrdiny dona Quijota a jeho zbrojnoše Sancha Panzy a bulharského folklorního hrdiny chytrého Petra (Хитър Петър) jedoucího na oslu obráceně. Poslední dvě díla jsou zhotovena ze starého železa, aby jejich vybudování údajně obyvatele příliš finančně nevyčerpalo.

Gabrovský humor se dostal do širšího povědomí ve druhé polovině 20. let minulého století. Anekdoty o Gabrovanech se začaly objevovat v různých týdenících, měsíčnících a dalších periodikách. Během 60. a 70. let 20. století byl tento typ humoru podporován i tehdy vládnoucí komunistickou stranou, byť se stávala terčem humoru a satiry často ona sama. Od roku 1964 se z iniciativy místních koná ve městě každoročně **Mezinárodní festival humoru a satiry** (Международен фестивал на хумора а сатирата).

Populární jsou i anekdoty o jeho obyvatelích, kteří jsou známí svou šetrností, mazaností, ale i smyslem pro humor a sebeironii. Místní bývají často připodobňováni ke Skotům, kteří jsou rovněž proslulí svou šetrností. Gabrovo dokonce v roce 1968 navázalo partnerské vztahy se skotským městem Aberdeen. Ve stejném roce britský deník *Daily record* uspořádal mezi svými čtenáři soutěž o nejlepší gabrovsko-skotský vtip.

Tři anekdoty z knihy *Anekdoty z Gabrova* (Kadlecová 1973) popisující interakci mezi Gabrovany a Skoty uvádíme níže.

Diplomaté

Aberdeenec² usedl v restauraci k obědu se svým novým známým z Gabrova. A samozřejmě si objednali jen jednu rybu. Oba si ale všimli, že ryba je u ocasu tenčí. Nezvedli oči od talíře, ale ani na něj nesáhli – aby si ten druhý nemyslel, že první je žrout nebo mu chybí vychování.

Ryba začala chladnout. Aberdeenec, na jehož straně byla tenčí část, započal rozhovor.

„Víš, co je to filozof?“

„Ne.“

Aberdeenec otočil talíř s tlustší částí ryby k sobě a vysvětlil:

² Obyvatel Aberdeenu, třetího největšího města Skotska.

„Filozof je člověk, který dokáže otočit svět, jako jsem já otočil talíř.

„A ty jsi filozof?“ – zeptal se Gabrovan.

„Ne. Ani trochu.“

„Tak nechme svět tak, jak byl!“ – řekl Gabrovan a otočil talíř zpět do původní pozice.

Zkouška

Poté, co se Gabrované a Skoti poznali díky svému humoru, začali společně komunikovat.

Jednou šli Skot a Gabrovan na bezplatnou besedu. Na závěr besedy založili petici na sběr finančních prostředků pro dobročinné účely. Pak najednou Skot omdlel... a Gabrovan jej vynesl ze sálu.

Lakota

Když jednomu Skotovi z Aberdeenu sdělili anekdotu o Gabrovanech, kteří na noc zastavují své hodinky, aby se jejich díly příliš neopotřebovaly, zeptal se:

„Ale jak v noci poznáte, kolik je hodin?“

A aby nevypadal jako trouba, řekl:

„Mám souseda, který má pod postelí trubku. Když chce v noci vědět, kolik je hodin, otevře okno a zatroubí. Vždycky se najde někdo, kdo zakřičí: „Kterej idiot troubí ve 2:20 v noci!“

Obecně je anekdota neboli vtip krátký humoristický folklorní žánr, který je součástí nejen lidové, ale i obecné narativity. Typickým rysem je krátká, sevřená forma a zejména závěrečná pointa, která má vyvolat smích (Baeva, Otčenášek 2013: 17). Výše uvedené ukázky gabrovsko-skotské vzájemnosti jsou velmi dobrou ukázkou tzv. dobové aktualizace vtipů, neboť jiné varianty těchto anekdot operují např. se Židy. Jak pro Gabrovany, tak pro Skoty je v humorných příbězích typické zesměšňování jejich údajné šetrnosti a vychytralosti.

Pokud bychom si přiblížili další vtipy spojované s Gabrovem a jeho obyvateli, můžeme např. začít právě šetrností a vychytralostí.

Telegram

Gabrovan odjel za obchodem. Prodal zboží a rozhodl se zatelegrafovat své ženě:

Prodal jsem zboží. Do Gabrova přijedu v pátek večer. Tvůj Dimitář.

Telegram se mu zdál dlouhý a řekl si: „Mara mě zná, ví, že vždycky zboží prodám. Proč jí to budu psát?“ Vyškrtl nepotřebné a z telegramu zůstalo:

Do Gabrova přijedu v pátek večer. Tvůj Dimitář.

Opět se mu zdálo, že telegram bude drahý. „To se ví, že se vrátím do Gabrova. Až do neděle budu bez práce a všechny peníze teď utratím!“ Vyškrtl i začátek telegramu a zůstalo:

Tvůj Dimitář.

„To se ví, že jsem její! Čí bych byl?! Proč bych měl utrácet, abych jí to řekl?“

Roztrhal telegram a odešel.

Čistý zisk

Bylo nutné vyměnit podlahu v jedné škole. Správní rada vyhlásila na práci výběrové řízení. Určená částka byla 400 leva. Podnikatelům se to zdálo málo. Jenže pak přišel Gabrovan a udělal práci za poloviční cenu. Když začal, celá vesnice se šla podívat, co je to za blázna. Když uviděl lidi, kteří přišli, otočil se a zavolal:

„No tak, podrž to tady!“

„Hej ty, jsi chlap?“ zeptal se dalšího.

„Dokážeš uříznout tenhle strom?“

„Kdo vezme to prkno?“

„Ha, teď to přitluč!“

Nakonec lidé z vesnice udělali všechnu práci a Gabrovan jen shrábl peníze.

Prvenství

Sešli se občané různých měst. A jak to, tak bývá, hádali se o prvenství. A jelikož nikdo neustupoval, po čase se dohodli, že se sejdou znovu a každý z nich přinese nejpozoruhodnější jídlo svého města, aby obhájil své prvenství.

Chaskovan přinesl pečené jehně na rožni, Jambolan – dršťkovou polévku, obyvatel Burgasu – praženou rybu, Plovdivan – ovoce, Sofian – pečené kuře, Karlovan – pražené arašidy, Trojanec – švestkovou rakiji, Razgraďan – jogurt, ale Gabrovan... ten přivedl svého bratra.

Panamák

Rolník z Gabrova vešel do obchodu v hlavním městě, aby si koupil slaměný klobouk. Líbil se mu jeden panamák a zeptal se na cenu.

„Dvacet leva,“ odpověděl prodavač.

Gabrovan si pomyslel, že se mu chce vysmívat příliš vysokou částkou. A aby nezůstal pozadu, zeptal se.

„A kde má díry?“

„Jaké díry?“ podivil se prodavač.

„Ty, kterými provleče uši ten osel, který dá tolik peněz za jeden slaměný klobouk!“ mrkl na něj Gabrovan.

Gabrovo a Gabrované se neobjevují jen ve vtipech, ale setkáme se s nimi i v delších humorných vyprávěních – humorkách. Humorka je středně dlouhý útvar lidové slovesnosti, který je obvykle delší než vtíp, ale kratší než žertovná pohádka. Může obsahovat jednu, dvě či více point, které ale nemusejí být v závěru vyprávění (Baeva, Otčenášek 2013: 35). Na rozdíl od vtípu nevyvolávají smích, ale spíš úsměv. V bulharské tradici tvoří humorky řadu tematických okruhů, které obvykle vycházejí z nějaké nesmyslné či špatně provedené činnosti (např. nesení žebříku lesem napříč), nebo jsou spojeny s vybranou postavou, nebo s geografickou či přímo etnografickou skupinou.

Jakýmsi prototypem lidového hrdiny je chytrý Petr, jenž patří mezi nejpopulárnější anekdotické, folklorní a literární postavy v Bulharsku i Makedonii. Jedná se o neobyčejně chytrého a důvtipného venkovského čeledína. Je věčným protivníkem buď bohatých šlechticů, kněžích a lichvářů, nebo „typického Osmana“ – Hodži Nasreddina, kterého se mu vždy lišáctvím nebo předstíranou hloupostí podaří přelstít. Je považován za kladnou postavu a hrdinu prostého lidu.

V jiných humorkách se setkáváme i s kralevičem Markem a řadou dalších postav. V rámci příběhů s kolektivními hrdiny tvoří právě Gabrovo a Gabrované celý cyklus humorek, ale na rozdíl např. od Šopů nejsou líčeni jako konzervativní a hloupi, nicméně jako „pokrokoví“ a vychytralí.

Jak se stát obchodníkem

Obchodníkovi z jedné vesnice se nedařilo. Rozhodl se, že se spřátelí s rodákem z Gabrova, aby si osvojil jeho um. Gabrovan to s ochotou přijal.

Jednou šli vykoupit zboží z druhé strany Balkánu. Když procházeli vesnicemi, Gabrovan kupoval tu králíčí, tu liščí a tu ovčí kůži, přehodiv si je přes rameno. A samozřejmě je koupil za lacino, sic se plahočí po svých.

Dostali se k Balkánu a posadili se k odpočinku.

„Podívej se,“ začal Gabrovan, „slíbil jsem, co jsem slíbil. Udělám z tebe obchodníka. Ale teď mi půjč 300 grošů. Až dorazíme do Kazanlaku, vrátím ti je“.

Druhý váhal.

„Dám ti je, ale potřebuji nějakou záruku.“

„Tady je záruka,“ řekl Gabrovan, setřesa kůže z krku. „Stály 400 grošů.“

Gabrovan dostal peníze a jeho druh si vzal kůže na ramena. Přešli přes Balkán. V Kazanlaku Gabrovan vytáhl peníze.

„Vracím ti dluh. Teď mi dej „záruku“.

Vzal si kůže, prodal je za tisíc grošů, sic je přinesl po svých. Rozděлил polovinu zisku na polovinu a dal ji svému druhovi.

„Takto se staneš obchodníkem. Odcházíme s plnou, vracíme se s plnou. S prázdnou nikdy!“

Splněné přání

Gabrovan onemocněl. S vypětím všech sil vstal z postele, poklekl před ikonostasem a modlil se.

„Když mi řekneš, abych se uzdravil, Pane, prodám koně a zapálím svíčku za všechny peníze.“

Stalo se, že se Gabrovan uzdravil. Nedalo se nic dělat, musel svůj slib splnit. Přemýšlel, přemýšlel, dal si slepici do kapsy u sedla a vydal se na trh.

„Prodám koně za dva leva!“ vykřikl Gabrovan. „Kůň za dva leva.“

Shromáždil se dav. Za tak levnou cenu bylo mnoho zájemců.

„Ale prodám ho jen se slepicí, která stojí dvě stě leva,“ objasnil.

Po úspěšném prodeji šel do kostela a zapálil svíčku za dva leva.

Odvázaný lev

Obchodník si objednal domovní znamení u Gabrovana. Chtěl, aby na něm byl zobrazen lev.

„Lev bude odvázaný nebo přivázaný?“ zeptal se Gabrovan. „Protože za odvázaného si vezmu sto leva a za přivázaného dvě stě.“

„Odvázaný!“ okamžitě odpověděl obchodník.

Gabrovan jej udělal. Obchodníkovi se líbil a pověsil ho nad dveře svého obchodu. Přes noc pršelo. Ráno obchodník otevřel obchod a koukal, že ze znamení zůstal jen nadpis. Lev zmizel! Odešel ke Gabrovanovi připraven se hádat.

„Chtěl jsi odvázaného lva, tak jsem ho i udělal. Nemůžu za to, že utekl,“ hájil se Gabrovan, který ve skutečnosti maloval přivázané lvy pravými olejovými barvami, ale nepřivázané naředěnými.

Jací tedy jsou Gabrované?

Ačkoliv to nemá oporu v bulharských dějinách, přesto se v současné bulharštině stal výraz „*Gabrovec*“ synonymem pro přehnaně lakomého člověka, který se řídí především svými malichernými zájmy. Po zmínce o výše jmenovaných mužích, kteří bohatě přispívali k rozkvětu Gabrova, se nám mohou tyto anekdoty o šetrnosti tamních obyvatel zdát až paradoxní.

Snad nejlépe to vystihují škádlivky, tedy krátké humorné útvary, v nichž je zesměšňován příslušník určité cizí skupiny (sousední či jiné vsi, města, státu).

Tak se o Gabrovanech například říká, že:

- lidé z Gabrova jsou tak šetrní, že řezou ocasy kočkám, aby procházely rychleji dveřmi, a tedy v zimě neunikalo teplo z místnosti
 - Gabrované svým hostům nabízejí cukřenky s perforovanými lžičkami, aby většina cukru napadala opět do cukřenky a oni tak co nejvíce ušetřili
 - místní muži si údajně hledají co možná nejtíhlejší ženy, aby zabraly v domě méně místa a aby nepotřebovaly tolik látky na šaty
 - dělají delší kroky, aby jim déle vydržely boty
 - jsou dobří v řemeslech a vyjednávání
 - vymysleli nejmenší peněžní jednotku – bodku, což je jedna šestina stotinky, díky tomu si vysloužili přezdívku „*bodkadžijové*“
 - večer si čtou u pouliční lampy, aby ušetřili tu svou
 - nepoužívají gumy, protože nedělají chyby
 - aby neplatili kominíkovi, pouštějí kočky komínem
 - když šli obchodovat, uvařili si polévku do společného hrnce, aby se ale nešidili, každý svůj kus masa přivázal k vrubovce³
 - vymysleli přiléhavé kalhoty a krátké nohavice
 - objevili bezmotorové létání
 - vytvořili zápalky s jedním škrtátkem
 - zavedli mince v hodnotě jedné stotinky, a ještě mnoho dalšího...
- (Фъртунов, Проданов 1978)

Nakonec nutno říct, že „gabrovský“ humor je hojně používán i mimo Gabrovo. V Banskú například lidé tvrdí, že v Gabrovo sice mají Dům humoru a satiry, ale v Banskú takový dům nepotřebují, jelikož každý jejich dům je domem humoru.

Chcete-li slyšet nějakou anekdotu z úst rodného Gabrovana, zjistit, zda vám nabídnou perforovanou lžičku na cukr, či zda jsou naše slova pravdivá, nezbyde vám nic jiného než se do Gabrova vypravit a zažít vše na vlastní kůži.

Seznam použité literatury:

БЕР 1971: Български етимологичен речник. Том I. София: БАН, 1971. <<https://ibl.bas.bg/lib/ber/#page/315/mode/1up>>.

Добрева 1991: Добрева Д., Печатани вицове от Габрово. Към произхода на образа на един български индустриален град. // *Български фолклор*, XVII, 1991, № 3, с. 3–11.

Николова, Генов 2013: Николова, Р., Генов, Н. *1000 страници България*. София: Сиела, 2013.

Фъртунов, Проданов 1978: Фъртунов С., Проданов П. *Габровски шеги*. София: София Прес, 1978.

ОПОГ: Официален портал на община Габрово. <<https://www.gabrovo.bg/bg/page/22>>.

Baeva, Otčenášek 2013: Otčenášek, J., V. Baeva. (eds.). *Slovník termínů slovesného folkloru Bulharsko // Речник на термините от словесния фолклор. България. Praha–Sofie: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., 2013.*

³ *Vrubovka* je hůlka nebo lišta se zářezy, která sloužila k primitivnímu zaznamenání počtu, k počítání nebo k záznamu dluhu. Tato hůlka se pak po celé své délce rozřízla: jednu část si ponechal věřitel, druhou dlužník s tím, že jakékoliv pozdější jednostranné změny byly vyloučeny.

Kadlecová 1973: Kadlecová M. *Anekdoty z Gabrova*. Praha: Lidové nakladatelství, 1973.

Magické Bulharsko: <<https://www.magicke-bulharsko.cz/bulharsko/gabrovo/>>.